

Lidel Hart: CILJ U RATU — BITKA ILI MANEVAR

Članak pod gornjim naslovom¹⁾ je zanimljiv ne samo po svome sadržaju, već i po činjenici što pretstavlja samokritiku pisca u odnosu na njegove ranije postavke iznete 1952 u delu »Praksa ili budućnost rata«.

Pisac počinje konstatacijom da je pred jedne generacije osnovno pravilo vojne nauke glasilo: *Uništenje glavne snage neprijatelja na bojnopolju jeste stvarni i pravi cilj rata*. Ova teorija bila je priznata kako od strane vojskovođa, tako i državnika i smatrana je kao nešto nepobitno i definitivno.

Međutim, ovakvo kruto shvatanje zapanjilo bi vojskovođe i učitelje ratne veštine koji su živeli pre XIX veka, jer su oni dobro znali da zbog promenljivosti raznih uzroka i praktičnih potreba izbor operativnog cilja u ratu treba podesiti prema konkretnom odnosu snaga i političkoj situaciji.

Ta nova nauka dobila je važnost dogme, zbog uticaja Klauzevica na Moltkea i ostale pruske vojnike, a još više zbog njihovih pobeda 1866 i 1871 godine i uticaja koji su one imale na ostale vojske sveta.

Po mišljenju pisca, Klauzevic je, kao posredni učenik Kanta, usvojio moć filozofskog načina izražavanja, ali nije razvio neki stvarni filozofski duh. Njegova teorija »O ratu« data je u formi koja je previše apstraktna i komplikovana, te su zbog toga mnogi koji su je pročitali samo površno upoznali značaj njegovog učenja, a pritom izgubili pravi smisao njegovog mišljenja. On je bio digao svoj glas protiv tada popularne tzv. *geometriške škole strategije* i dokazivao da je ljudski duh važniji od svih operativnih linija i uglova.

¹⁾ Liddell Hart: *Das Ziel im Kriege, Schlacht oder Manöver?*, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, mart 1953.

Upravo na pragu veka mehanizacije, Klauzevic je postavio svoje načelo da je *brojna nadmoćnost* iz dana u dan sve važnija i odlučujuća. Takva postavka pojačala je konzervativizam vojnika, koji su zbog toga zanemarili nova tehnička dostignuća, umesto da tim putem postignu nadmoćnost. Prednje je bilo još više pojačano uvođenjem opšte vojne obaveze, koja je pružala jednostavno sredstvo za postizanje maksimalno moguće nadmoćnosti.

Kod postavljanja definicije *napadnog objekta* ili *vojničkog cilja rata*, Klauzevic je najpre došao do zaključka da cilj rata treba uvek da bude razoružanje ili pokorenje neprijatelja. No, smatrajući to kao ideal on je pisao: »Ovaj cilj rata je apstraktan i on se teško i retko može postići«. Tim putem došao je u izlaganju »O bici« do zaključka da je bitka jedino sredstvo za dovršenje rata, ali i do toga da se cilj rata može postići i bez boja ili bitke. Ideal njegovog učenja »O bici« ogledao se već u samom njenom postojanju, premda je svojim gledištem da treba upotrebiti i druga sredstva, da bi se izbegao rizik bitke, Klauzevic unekoliko promenio to svoje stanovište.

Jedva je svaki stoti čitalac u stanju da nađe pravi smisao Klauzevicevog filozofskog izlaganja. Ali, svaki od njih može zapamtiti i usvojiti njegove izreke kao napr.: *U ratu ostaje samo jedno sredstvo — bitka* ili: *Samo velike i opšte bitke mogu doneti velike uspehe*, itd. Neprestanim ponavljanjem takvih postavki, kaže pisac, došlo se do nauke koja je stvarala kaplare a ne generale.

Time što je bitku priznao *kao jedino korisno ratno dejstvo*, kaže pisac, Klauzevic je strategiju i ratnu veštinu pretvorio u tehniku bitke ljudskih masa i time dao potstrek generalima da biju bitke u svakoj prilici, umesto da najpre stvore najpovoljniju situaciju za to. Uprkos toga,

on je sa velikim razumevanjem ukazao na činjenicu da je iznenađenje osnov svakog uspeha, ali su kroz neprestano ponavljanje potrebe brojne nadmoćnosti, njegovi učenici bili zavedeni i mogućnost pobeđe su gledali samo u dejstvu velikih masa.

Svojom postavkom: *Uvesti princip sputavanja u filozofiju rata jeste apsurd, jer je rat do svoje krajnje granice akt sile i nasilja*, Klauzevic je dao osnov savremenom totalnom ratu. To je negacija državničke mudrosti i inteligentne strategije, koja treba da služi ciljevima politike, jer država koja angažuje svoje snage do iscrpljenja tera svoju politiku do bankrotstva.

Ta gorka istina, koja nam je 1918 i 1945 godine posle pobeđe postala jasna, bila je osnov politike i ratovodstva u XVIII veku. Međutim, iscrpljujući ratovi ranije prošlosti bili su doveli državničke tog vremena do saznanja da u ratu treba sputavati ambicije i strasti, što je imalo za posledicu izbegavanje ratnih prestupa i pripravnost za razgovore o miru, čim bi pobeđa došla u pitanje.

Klauzevicevo klasično delo »O ratu« plod je rada od 12 godina; objavljeno je posle njegove smrti, mada je u njegovoj zaostavštini bilo napisano da materijal nije dobio konačnu formu i da u njemu ima protivurečnosti i nejasnosti. Pisac smatra da je preuzimanje Klauzevicevog učenja bez pravog ulaženja u njegovu suštinu imalo za posledicu usvajanje teorije *neograničenog rata*, a u krajnjoj liniji izbijanje i karakter oba prošla svetska rata.

Iz svega iznetog vidimo da pisac u nekoliko negira potrebu, a s time i važnost *bitke*, tj. postavku da je to jedini način kojim se u toku rata može neprijatelj prisiliti da prizna da je pobeđen i usvoji uslove koje je politika postavila kao ciljeve rata. U daljem izlaganju videćemo da pisac smatra da manevrom treba protivnika staviti u takav položaj da se prizna pobeđenim i da ne primi rizik *bitke*. Smatramo da je manevr, kao priprema *bitke*, ustvari način stvaranja iznenađenja i potrebne brojne nadmoćnosti. Zatim, da u današnjem veku, kada se miroljubivi narodi naoružavaju i spremaju za odbranu svoje slobode i nezavisnosti, bez *bitke* i uništenja njihovih oružanih snaga ne može doći u pitanje ni njihovo potčinjavanje eventualnom agresoru; i obratno, bez *bitke* se ne mogu odbiti i uništiti snage napadača. Bez postignutog napret-

ka današnje tehnike Klauzeviceva teorija o *totalnom ratu* ostala bi mrtvo slovo na hartiji. Vazduhoplovstvo i atomska bomba, načinom i učinkom svoga dejstva, dale su pravi sadržaj i karakter savremenom ratu, koji će u budućnosti, verovatno, pored pune totalnosti, biti sveopšti i univerzalni.

Pisac smatra da su tok i posledice Prvog svetskog rata pokazale da se krvavim *bitkama* nije izborila pobeđa. Odgovorne vode, pod uticajem navedene nauke, nisu tražile nove puteve za postizanje ratnog cilja. Na kraju je jedna strana propala usled posledica ekonomskog sloma i gladi, a ne poraza na bojnopolju. Ali, i pobeđenik je, usled nepotrebnih i krvavih *bitki*, bio moralno i materijalno u tolikoj meri iscrpen, da nije docnije bio u stanju da učvrsti pobeđu. Navedeno, kao i činjenica da na moru nije bila tučena nijedna rešavajuća *bitka*, dovelo je do potrebe da se postavke o *cilju u ratu* revidiraju. Kod razmatranja tog problema ispoljavao se uticaj vazduhoplovstva i pojave tenkova. Vazduhoplovstvo je pružalo mogućnost napada na protivničke ekonomske i političke centre, a stvaranje oklopnih jedinica mogućnost dubokih prodora — okruženje neprijateljskog rasporeda i presecanje njegovih komunikacijskih pravaca. Time je bila povećana i mogućnost dejstva protiv vojničkih ciljeva i došlo se u situaciju da se lakše slomi neprijateljska živa sila, umesto da se mora uništavati putem teške i krvave berbe.

Takvo povećanje vojničke pokretljivosti na zemlji i u vazduhu, po mišljenju pisaca, imalo je za posledicu porast važnosti strategije u odnosu na taktiku. Pružene su bile mogućnosti za postizanje odlučujućih rezultata putem pokreta, u kome bi *bitka* bila samo prirodan završetak jednog strategiskog manevra, a ne cilj — kao što je to bilo u ranijim ratovima. Nažalost, merodavni vojni rukovodioci posle Prvog svetskog rata teško i polako su prilazili određivanju novog vojničkog cilja u ratu, uslovljenog promenom instrumenata rata. U tome su naročito bili uporni pojedini komandanti vazduhoplovstva, koji su smatrali i dokazivali da će koncentracija i dejstvo glavnih vazdušnih snaga — protiv neprijateljskih ekonomskih i političkih centara — dovesti brzo do moralnog, a time i vojničkog sloma protivnika. Tim putem se došlo do zanemarivanja vojničkog cilja u ratu, a data je bila prednost građanskim ciljevima,

bez obzira na postojeća ograničenja i njihove teške posledice.

U početku Drugog svetskog rata, postavljajući pisac, 6 oklopnih divizija dovelo je do brzog sloma Poljske, a samo 10 takvih divizija odlučilo je tzv. Bitku u Francuskoj 1940 godine — pre no što je glavina Nemačke vojske stupila u dejstvo. Ti zapanjujući uspesi bili su postignuti upotrebom oklopnih jedinica u dubokim prodorima protiv strategijskih ciljeva. Pobjeda je bila postignuta merama protiv vojnih ciljeva i manevrom; *strategijom*, a ne taktikom. Takvim dejstvom došlo je do otjecanja pozadine i razbijanja građanske organizacije i političkog života zapadnih država. Takvi strategijski udarci, pored vojničkog uspeha, jednovremeno su dejstvovali i protiv građanskih objekata.

Pisac ističe da je i na Balkanu, 1941 godine, bila slična situacija, pošto ni tamo nije došlo do bitke u smislu starih shvatanja. U toku napada na Rusiju, 1941 godine, Hitler je na pritisak Generalštaba pristao da se bije rešavajuća bitka. Bilo je više pobjeda, uništenja neprijateljskih snaga, ali nikakvog rešenja. Mnogi nemački generali smatraju da je prilika za pobjedu nad Rusijom propuštena u težnji da se bije bitka na stari klasičan način, umesto da se što brže prodrlo i ovladalo Moskvom i Lenjingradom, ekonomskim i političkim centrima, kao što je to predlagao pobornik nove škole — pokretnog rata general Guderijan. U tim nemačkim pobjedama za vreme »munjevitog rata«, vazduhoplovstvo i oklopne jedinice, koji su bili vanredno združeni, lomili su moralne i materijalne snage iz kojih su živeli protivnički narodi.

Pisac je mišljenja da se za uspešno izvršenje invazije u Evropi 1944 godine, i pobjedu koja je odatle proizašla, u prvom redu ima zahvaliti britanskom vazduhoplovstvu. Ono je svojim dejstvom protiv vojničkih ciljeva, a naročito protiv veza i komunikacija, lomilo sposobnost nemačkih armija za pokrete, prikuoljanje i udar protiv savezničkih snaga. Štabovi britanskog vazduhoplovstva nisu bili oduševljeni takvim operacijama. Oni su bili mišljenja da bi napadi na gradove i ekonomske centre bili korisniji i više rešavajući no napadi na vojne snage neprijatelja. Uprkos mnogih i približno tačnih posled-

ratnih analiza, još uvek ostaje otvoreno pitanje koliko je ta vrsta terorističkih napada doprinela pobjedi. Takav način ratovanja pretstavlja veliku opasnost za civilizaciju, a pojavom atomske bombe i mogućnost propasti čovečanstva.

*

Slažemo se, uglavnom, sa iznetim ključcima pisca i smatramo ih za dosta realne i tačne. Međutim, ovi su problemi posmatrani samo sa vojničkog stanovišta i nigde nisu pomenuti i politički činioци koji su doprineli brzim nemačkim pobjedama u periodu munjevitog rata. Ovo poslednje naročito važi za operacije na Balkanu 1941 godine, gde su napadnute male države bile napuštene od svih i prepuštene svojoj sudbini tj. porobljavanju od strane agresora.

Na kraju pisac navodi da je u svojoj knjizi »Praksa ili budućnost rata«, objavljenoj 1925 godine, u težnji osporavanja postavke Klauzevica »O bici«, preporučivao dejstvo vazduhoplovstva, pored vojničkih, i na građanske — ekonomske ciljeve. To je bilo pod uticajem uverenja da će šteta od vazdušnih napada biti manja no od dugotrajnog iscrpljujućeg rata. Praksa Drugog svetskog rata, međutim, dokazala je protivno. Spoznaja o štetnosti i bescilnosti uništenja građanskih — ekonomskih ciljeva protivnika, a time u većini slučajeva i sopstvenih, kaže pisac, ne treba da bude težnja za obnavljanjem bitke u ranijem smislu — kao *cilja u ratu*. Drugi svetski rat dao je primere mogućnosti i posrednog strategijskog dejstva protiv vojničkih ciljeva. Iskustva iz toga rata i nove tehničke mogućnosti ukazuju na to da stvarni cilj u ratu nije traženje bitke po svaku cenu, već stvaranje takve strategijske situacije koja, ukoliko sama po sebi ne donese rešenje, svojim produženjem u formi bitke omogućava sigurnu pobjedu.

Kada se posmatra članak u celini, pored njegovog čisto vojnog značaja, dobija se utisak da on istovremeno pretstavlja težnju da se rat »humanizira«, te da se čovečanstvo urazumi i da pod težinom užasa jednog eventualnog budućeg rata nađe puta i načina za miroljubivo rešenje postojećih nesuglasica.

S. K.

Vice-admiral R. Konoli: NAČELA RATOVANJA¹⁾

Pisac razmatra načela ratovanja sa stanovišta Američke mornarice, koja ih zvanično ne priznaje kao takva, ali se ipak mora sa njima pozabaviti zbog sadržaja sa ostalim vidovima američkih i savezničkih oružanih snaga, kod kojih ta načela zauzimaju određeno mesto.

Pisac navodi da su se ratna načela iskristalisala kroz ratna iskustva u toku 2.500 godina. Njihov broj je kod raznih pisaca različit. Sun Cu Vu ih navodi 13; Napoleonovih maksima ima 115; Klauzevic se zadovoljio sa 7, a Nelson ih je primenjivao 10. Najčešće se pojavljuju: načelo cilja, jednostavnosti, sadejstva, ofanzivnosti, manevara, mase, ekonomije snaga, iznenađenja i bezbednosti.

Gotovo svi pisci ističu nepromenljivost načela ratovanja. Međutim, ona bi se mogla i osporavati ako se ima u vidu da razni pisci imaju i različita mišljenja u pogledu broja načela i njihove suštine. Shvatanje načela, po mišljenju pisca, zavisi od raznih okolnosti. Onaj ko ih primenjuje, shvataće ih kroz svetlost sopstvenih ili tuđih iskustava. Najviše će koristiti onome koji ih poznaje kroz teoriju i praksu, a najopasnija mogu biti u neznačajkim i nesmotrenim rukama. Ako se ne shvate kruto, načela mogu da prošire vojna znanja pojedinaca i da izoštire njihov osećaj mere u rešavanju vojnih problema. Ora nikako ne smeju sužavati i kočiti duh komandanta, već treba da ga potstiču i inspirišu.

Pisac naglašava da se ne može dovoljno podvući opasnost kojoj bi se neko izložio ako bi nazive načela ratovanja shvatio kao njihov kondenzovan sadržaj, recept ili šablon, koji se može primeniti kao gotova formula za rešavanje svih vojnih problema. Zato je nužno da se svako načelo jasno rastumači i shvati. Kruta primena usko shvaćenih načela, umesto konstruktivnog razmišljanja, dovela je mnoge do propasti.

Izgleda da su načela ratovanja prvobitno nastajala u oblasti procene i rešavanja taktičkih situacija, ali ona su prilagođena i proširena i na probleme operatike i strategije, pa i svetske strategije. Njihova primena u savremenom ratu predstavljajuće stalni problem koji se ne može

rešiti nikakvim opštim metodom, već će ga uvek rešavati pojedinci, prema sopstvenoj spremi i iskustvima.

Novine u naoružanju, tehnici, metodima snabdevanja i opremi, kao i razvoj savremene proizvodnje, mogu istaći značaj nekih načela i umanjiti važnost drugih. *Povećanje pokretljivosti* olakšava postizanje strategiskog iznenađenja. *Povećanje brzine i dometa naoružanja*, u vezi sa razornom moći atomskih zrna, ističe značaj načela bezbednosti u državnim razmerama. No, bez obzira na promene u naoružanju, kaže pisac, načela ratovanja zadržaće svoj značaj i obezbeđiće pobjedu onome ko ih bude pravilnije primenjivao.

Zatim pisac prelazi na analizu pojedinih načela.

Cilj. — Neki sledbenici Klauzevica pogrešno su zaključili da je potpuno uništenje neprijateljskih oružanih snaga konačan cilj svih vojnih operacija¹⁾. Kasnije se razvilo gledište da treba slomiti neprijateljsku volju za borbu i to se gledište učvrstilo u vojnim i političkim krugovima. Slamanje neprijateljske volje za borbu ostaje osnovni cilj, bez obzira da li se ono postiže uništavanjem neprijateljskih cruzanih snaga ili drugim, bržim, lakšim i pogodnijim sredstvima. Japan je, naprimer, u Drugom svetskom ratu kapitalizao pre nego što su mu oružane snage bile uništene. Kada je cilj postavljen, treba upotrebiti sva sredstva za njegovo ostvarenje, sve dok izmenjena situacija ne bude zahtevala njegovu promenu. Razumljivo je da svaka faza rata i operacije mora imati detaljnije određen i poseban cilj, čije postizanje treba da doprinese ostvarenju opšteg cilja. Umesto termina *cilj* primenjuju se i termini *zadatak*, *namera* i *objekat*. Fizički objekti ne treba da se brkaju sa ciljem, mada se mogu nalaziti na tački prema kojoj su usmerena izvesna dejstva. Mnogi smatraju da je *načelo cilja* osnovno načelo ratovanja, dok ostala načela u većoj ili manjoj meri samo doprinose njegovom ostvarenju, u zavisnosti od situacije.

Jednostavnost. — Prost, jednostavan plan ima značajnu prednost. Lako ga mogu shvatiti i slabije obučeni i nedovoljno iskusni izvršioци, pogodan je za savlađivanje ratnih trvenja, može se dobro prilagođavati promenama situacije i

¹⁾ The Principles of War, by Vice Admiral Richard L. Conolly, *Military Review*, maj 1953.

¹⁾ Vidi »Vojno delo« br. 7/53, str. 100.

podesan je za sprovođenje sadejstva i upravljanje u borbi. Međutim, ako je plan suviše jednostavan, može se desiti da u složenim situacijama bude nedovoljno elastičan. Potreba za jednostavnošću ne može se ograničiti samo na planiranje i naredivanje, već zalazi i u domen strategije. Odnosi komandovanja moraju biti jasni, a lanac komandovanja neposredan i neprekidan. Svaki pojedinac treba da sluša samo jednog starešinu. Jednostavnost je, ipak, relativan pojam. Ono što za dobro izvežbanu jedinicu može biti prosto, za slabije izvežbanu ispada složeno. Obratno, plan koji neupućenom izgleda prost, može pri izvršenju biti toliko složen da se ne može ni ostvariti.

Sadejstvo. — Pisac smatra da je termin *sadejstvo* isuviše uzan za pojmove koje treba da označava. Termin *jedinstvo komande*, koji se pojavljuje u novije vreme, bio bi prikladniji mada ni on ne iscrpljuje sadržaj *načela sadejstva* koji treba da obuhvata: organizaciju komandovanja sa jasno određenom odgovornošću i nadležnošću svih komandnih stepena u okviru postavljenih zadataka; potreban sistem obaveštavanja i službe veze; odgovarajuće vaspitanje, obuku i doktrinu koje imaju za cilj da pored osposobljavanja pojedinaca obezbede i jedinstvo akcije u smislu celine; međusobno poverenje; visok moral i komandni kadar koji je stručno i duhovno dovoljno jak da povede i oduševi jedinice. Sve to bi se najbolje obuhvatilo terminom *upravljanje*.

Ofanzivnost. — Pobornici napada ističu da se njome postiže sloboda akcije, obezbeđuje inicijativa i neprijatelju nameće naša volja. No, pojam ofanzivnosti treba proširiti i na taktičko i strategisko gonjenje u cilju konačnog uništenja neprijateljskih snaga i sredstava, da bi se najzad slomila njegova volja za otporom. Komandanti koji su *načelo ofanzivnosti* shvatili isuviše usko, često su gubili iz vida konačan cilj i uplitali se u beskorisne borbe. Međutim, ako se želi postići uspeh u ratu, treba se boriti sa neprijateljem i iskoristiti svaku povoljnu priliku da mu se nanese šteta. Kad god i dokle god ima izgleda na uspeh, samo izuzetne okolnosti mogu opravdati propuštanje da se tuče bitka. Takve okolnosti, naprimer, mogu biti zadaci izviđanja i obezbeđenja, gde treba imati u vidu viši cilj koji se ne sme kompromitovati upuštanjem u borbu. Maršal Gruši, u Bici kod Vaterloa,

bio je upleten u divergentnu akciju protiv dela neprijateljskih snaga i zbog toga nije izvršio svoj osnovni zadatak.

Manevar. — Manevar, pokretljivost i transport, po mišljenju pisca, na prvi pogled izgledaju sinonimi. Ipak, *manevar* se odnosi prvenstveno na oblast taktike, *pokretljivost* — na domen strategije, a *transport* — na oblast pozadine. Strategiska pokretljivost mornarice se snažno povećala nosačima aviona — pokretnim avio-bazama — pomoću kojih se mogla uspostaviti i održavati nadmoćnost u vazduhu i željenim rejonima, kao, naprimer, kod Marijskih Ostrva, Filipina i Okinave. Da su imali takve nosače, Britanci bi mogli sprečiti nemačko iskrcavanje u Norveškoj, a Ajzenhauer bi se uz njihovu podršku mogao iskrcati mnogo dublje na Italijanskom Poluostrvu. Klasičan primer strategiske pokretljivosti bio je podvig američkih nosača aviona koji su, remontovani i popunjeni posle udara kod Perl Harbora, prevalili hiljade kilometara i posle manje od mesec dana, u junu 1942, učestvovali u bici kod Midveja, pa se zatim opet vratili nazad.

Masa. — Pisac nalazi da bi termin »sasređenost snaga« bolje odgovarao ovom načelu jer jasnije izražava koncentraciju na otsudnoj tački i u otsudnom momentu. Ovo je jedan od osnovnih načela u svim fazama rata. Sve velike vojskovođe su ga primenjivale. Bitka kod Midveja, u Drugom svetskom ratu, pruža poučan primer pravilnog izbora objekta napada i koncentracije snaga. Mada su japanski transportni brodovi pružali važne ciljeve, udar svih snaga bio je ipak usmeren samo protiv nosača aviona. Njihovim uništenjem Japanci su bili lišeni mogućnosti kontrole u Centralnom Pacifiku.

Vreme je značajan element načela koncentracije snaga, jer ona zahteva jedinstveno i jednovremeno angažovanje.

Ekonomija snaga. — Pisac smatra da ona ima neposredne veze sa načelom sasređenosti i nacelom bezbednosti. Ona treba da obezbedi pravilan raspored snaga prema konkretnim zadacima. I kada se raspolaze sa dovoljno snaga, mora se ipak sprovesti ekonomija na manje važnim mestima. Bilo je dosta primera povreda ovog načela, u kojima je došlo do rasipanja snaga za račun sigurnosti, usled preterane težnje da se izbegne svaki rizik. Ekonomija snaga: kao samostalno načelo, mogla bi biti negativna i štetna. Niži komandanti koji primaju proste za-

datke i dovoljno sredstava za njihovo izvršenje, ne moraju mnogo da vode računa o ovom načelu; međutim, viši moraju da mu poklone mnogo pažnje — da bi obezbedili pravilno angažovanje svojih snaga po prostoru i vremenu, te da na otsudnom mestu i u otsudnom trenutku postignu potrebnu nadmoćnost. Na ostalim mestima treba smanjivati snage do obima koji je nužno potreban da bi se obezbedila potrebna sigurnost. Ekonomija predstavlja *komplomisi između načela sasređenosti i rasplinutosti*. Ona treba da dovede do željene koncentracije sopstvenih snaga, a istovremeno i do rasplinjavanja neprijateljskih.

I z n e n a đ e n j e. — Po mišljenju pisca, ono se može proizvesti na razne načine. U strategiji se postiže iznenadnom pojavom nadmoćnijih snaga ili novog oružja. Primeri iznenađenja u Prvom svetskom ratu bili su primena bojnih otrova i tenkova, a u Drugom Perl Harbor, bitka kod Midveja, primena radara i amfibiskih vozila, itd. Pri primeni ovog načela treba imati u vidu mnoge elemente, kao što su: tajnost, brzina izvršenja, sasređenost i izvežbanost.

T a k t i č k o i z n e n a đ e n j e. — Dovodi do pojave potresa i panike. Kod branioaca obično nastaje zabuna i poremećaj komandovanja. Donose se protivrečne odluke i naređenja koji dovode do podvojenih, improvizovanih i pogrešno shvaćenih akcija — uz nedostatak potrebnog vremena i sredstava. Načelo iznenađenja mora se primenjivati u skladu sa načelom sasređenosti. Izolovana i neodlučna primena ne daje rezultate, već samo vodi neuspehu. Ovo načelo treba primenjivati pažljivo, a sve elemente dobro proceniti i predvideti protivmere za svaku moguću reakciju neprijatelja. U protivnom, težnja za iznenađenjem može nas odvesti u nepovoljnu situaciju. Da bi se iskoristili plodovi iznenađenja, treba predvideti mere za eksploataciju uspeha. Bilo je slučajeva kada su se suviše plitko postavljani ciljevi postizali neočekivano lako i brzo, ali se nisu mogli proširiti. Hitler, naprimer, nije mogao posle sloma Francuske da proširi uspeh prema Engleskoj. Isto tako, ni Japanci nisu iskoristili uništavajuću pobjedu kod Perl Harbora. U oba slučaja trebalo je blagovremeno misliti na postizanje širih ciljeva i pripremiti odgovarajuća sredstva.

S t r a t e g i s k i m i z n e n a đ e n j e m postižu se trajne prednosti u odnosu na neprijatelja, koji nije u stanju da parira

naša preimućstva u vremenu, nadmoćnosti ili povoljnijem položaju. Strategiska iznenađenja i inicijativa mogu se ostvariti visokom pokretljivošću armije — naročito pomorskim desantom, koji se može iskrcati na ma kojoj tački neprijateljske obale. Desant u Severnoj Africi bio je potpuno strategisko iznenađenje, dok su desanti na Siciliji i u Normandiji bili taktička iznenađenja. Kod Normandije su nemački protivudari zakasnili, jer su Nemci smatrali da će glavni desant uslediti na sektoru Pa de Kalea.

B e z b e d n o s t. — Ovo načelo treba da obezbedi slobodu akcije, da sačuva od iznenađenja i da olakša postizanje iznenađenja. Postiže se prikupljanjem podataka o neprijatelju i sprečavanjem da neprijatelj dođe do njih. Prema Fošu, zadatak koji treba izvršiti i način kako ga treba izvršiti su dva različita pitanja. Mada je zadatak obezbeđenja u suštini defanzivan, on se može izvršiti i ofanzivno. Bezbednost ne sme značiti preteranu opreznost niti izbegavanje svakog rizika. Ekonomija snaga protivi se preteranom rasturanju snaga na zadatke osiguranja.

G o t o v o s t. — Pisac smatra da se ona pojavljuje kao posebno načelo. Posmatrana u državnom okviru, ona znači spremnost za izvršenje mobilizacije, početak rata i početak operacija na svim frontovima gde se ukaže potreba. Pre svega, treba imati spremne kadrove. Borci moraju biti izdržljivi, visokog morala i dobro obučeni i izvežbani. Obaveštajna služba mora funkcionisati još pre početka rata. Treba biti spremni za vođenje operacija onim tempom koji nalaže savremeni rat i u tom cilju moraju biti obezbeđeni sva potrebna oprema i materijal, kao i odgovarajuća transportna sredstva.

Od samog početka rata, pripreme za njegovo vođenje treba produžiti pojačanim tempom sve do njegovog završetka, pa i posle toga, da bi se osigurali plodovi pobjede, kao i da se u periodu mira obezbedi miran život sopstvenog naroda.

V r e m e. — Opasnost počesnog angažovanja snaga dobro je poznata. Česta greška kod razmatranja vremena je statičko shvatanje situacije. Značaj elementa vremena treba naročito podvući, s obzirom na činjenicu da je sastavni deo svake situacije i da svako njegovo potcenjivanje vodi neuspehu.

U zaključku pisac podvlači da u svakoj situaciji može doći do izražaja nekoliko načela ratovanja koja međusobno mogu

biti i protivrečna, te ih treba uskladiti. Pri tome se ne mogu primeniti matematički metodi jer vođenje rata u osnovi ostaje veština. Poznavanje načela ratovanja samo po sebi nije dovoljno. Ono neće pomoći vojniku više nego slikaru poznavanje načela crtanja — bez poznavanja njihove praktične primene. Nikakva načela ne mogu zameniti komandantu stvaralačku misao, logičnu procenu, pravilno rasuđivanje, solidnu stručnu spremu i moralne kvalitete; međutim, dobro poznavanje i primenjivanje tih načela ratovanja, biće mu svakako od koristi.

*

Obuhvatajući u relativno kratkom članku tako opsežnu temu kao što je pitanje načela ratovanja uzeto u celini, pisac, prirodno, nije bio u mogućnosti da pri pokušaju tumačenja suštine svakog pojedinog od tih načela u značajnijoj meri pređe okvire proširenih definicija — i objašnjених delimično izvesnim primerima — mahom iz poslednjih ratova. Čitanjem članka dobija se utisak kao da su načela ratovanja nešto za sebe, van teorije i prakse. Jasno je da bi takav utisak bio pogrešan. Načela ratovanja postoje kao objektivne

zakonitosti pod kojima se odvija ratna praksa, bez obzira da li je neko od tih načela prethodno bilo teoretski osvetljeno ili ne. Broj, sadržaj i nepromenljivost načela ratovanja ne zavise od njihove teoretske obrade i shvatanja pojedinih teoretičara i praktičara, već od objektivnih uslova pod kojima se odvija ratna praksa. Njihovo sagledanje i shvatanje doprineće pravilnijem rešavanju vojne problematike, kao što je slučaj i sa poznavanjem zakonitosti kod drugih veština koje se javljaju kroz sukob dveju volja.

U težnji da obuhvati osnovna načela ratovanja u celini, a da pritom njihov broj ostane ograničen, pisac je sadržaj nekih načela proširio i u vezi s tim tražio pogodnije termine. Proširenje termina »sadejstvo« i »upravljanje«, kako predlaže pisac, ne bi, ustvari, značilo samo proširenje toga načela, već, u izvesnom smislu, i njegovo sužavanje. Bez obzira na to koliko se precizno predvidela i regulisala neka akcija »odozgo«, biće ipak puno momenata kada će uspeh zavisiti i od osećanja za saradnju ili neposredan sporazum pojedinih učesnika u akciji — bez intervencije »odozgo«. To će uvek predstavljati značajnu stranu *sadejstva*.

S. P.

Pukovnik Vernon Džilbert: OKLOPNE JEDINICE NOĆU

U članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac tretira pozitivne i negativne strane upotrebe tenkova u napadu noću, ciljeve noćnog napada i uslove koji omogućavaju upotrebu tenkova noću. Na kraju članka pisac potkrepljuje svoje izlaganje opisom operacije »Totalize«, izvedene od strane Saveznika u poslednjem svetskom ratu, na Zapadnom frontu.

Prosečan američki tenkista, počinje pisac, nije naviknut na noćne tenkovske napade, pošto su američke oružane snage retko upotrebljavale tenkove na ovaj način. Američka doktrina i tenkovska borbeno pravila na ovom polju imaju osetnih praznina. Američki istaknuti tenkisti su izraziti individualisti i ova činjenica možda mnogo doprinosi njihovom vrlo različitom gledanju na upotrebu tenkova noću. Pored svega toga, kaže pisac, ove doktrinarne praznine moraju se ispuniti, a

od trupe treba tražiti da upražnjava intenzivna noćna vežbanja.

Kratki dani u severnim krajevima, nastavlja pisac, zahtevaju od drugih zemalja, kao naprimer od SSSR, da svoje oklopne jedinice vežbaju kako po danu tako i po noći. Zato se u jednom eventualnom budućem ratu mora računati i sa dnevnim i noćnim dejstvima oklopnih jedinica. Pored toga, postoji mogućnost da neprijatelj ima nadmoć u vazduhu. U takvoj situaciji, ako se pribegne noćnim operacijama, gubici će biti znatno manji.

I pored postignutih uspeha u malobrojnim noćnim dejstvima tenkova u prošlom ratu, prosečan američki tenkista će na postavljeno pitanje o celishodnosti upotrebe tenkova u noćnom napadu ipak dati negativan odgovor. Pomanjkanje samopouzdanja je razumljivo, jer čovek se po prirodi boji mraka. Pored toga, svaki tenkista zna da se pri upotrebi tenkova noću neminovno mora naići na izvesne teškoće. Ove se teškoće mogu savladati,

¹⁾ Tanks at night, by Colonel Vernon Gilbert; *Military Review*, maj, 1953.

a oklopne jedinice mogu intenzivnim vežbanjem steći poverenje u uspešan ishod noćnih dejstava.

Svakako da postoje negativne strane upotrebe tenkova. Sa tenkovima se teže komanduje i oni se teže vode no što je to slučaj sa pešadijom. Posle noćnog dejstva, tenkovske posade će usled fizičke premorenosti često biti nesposobne za dnevnu akciju koja sledi. Noću se vatrena moć tenkova smanjuje, jer se ne može tačno nišanići. S druge strane, neprijateljska pešadija ima mogućnost da protiv tenkova dejstvuje iz neposredne blizine. Kretanje i održavanje pravca su otežani. Zbog kloparanja gusenica i huke motora iznenađenje prikradanjem je praktično nemoguće, tako da se ono može ostvariti jedino brzinom u izvršenju napada. Ove negativne strane svojstvene su svim noćnim tenkovskim dejstvima, ali se u izvesnoj meri mogu odstraniti veštom primenom odgovarajućih postupaka i što realnijim vežbanjem.

Nasuprot negativnim, postoje dve pozitivne strane upotrebe tenkova noću. Dejstvo tenkova se uopšte odlikuje udarnom moći; međutim, pomrčina povećava psihološki efekat udarnog dejstva. Pored toga, mrak tenkovima pruža zaštitu od PT vatre sa većih otstojanja.

Ciljevi tenkovskog napada noću, po mišljenju pisca, mogu biti vrlo različiti, ali su najčešće sledeći:

1) Korišćenjem mraka izbeći velike gubitke, koji bi bili neminovni u napadu po danu. — Kao primer za to mogu poslužiti noćni napadi američke 2. oklopne divizije u drugoj fazi bitke za Izbočinu.³⁾ O ovome general-major Ernest Harmon, komandant 2. oklopne divizije, kaže: »Sneg je bio dubok, te je brzina kretanja tenkova iznosila svega 4 — 5 km na čas. Mi smo napadali gradove sa zgradama od tvrdog materijala u kojima je neprijatelj plasio tenkove sa topovskim cevima uperenim kroz prozore. Gradovi su ležali na blagim uzvišicama u odnosu na okolno zemljište, zbog čega se naš napad morao razvijati uzbrdo i naši tenkovi su uništavani već negde na otstojanju između 1.000 i 1.500 m. Međutim, razvijajući se pre pada mraka i posle određivanja uglova pravca kretanja, mi smo noću oko 5.00 ča-

sova, u mesecu januaru, vršili napade po potpunoj pomrčini i najvećoj snežnoj mećavi. Uspevali smo po mraku da stignemo do grada između zgrada iz kojih je bio brisan prederen. Naši gubici bili su neznatni. Zatim smo u toku dana osvajali unutrašnjost grada. Ovakvim načinom napada mi smo zauzeli gradove Devontri, Došam i Samri. Time su uveliko smanjeni gubici pešadije, koja je u to vreme inače bila jako preođena usled posledica promrzlosti i ostalih gubitaka.«

2) Osvajanje ograničenog terenskog objekta. — Kao ograničen objekat mogao bi poslužiti izvestan terenski otesek koji bi bio važan za otpočinjanje koordiniranog napada po danu; naprimer, neki ne mnogo udaljen vis koji neprijatelju nudi dobre uslove za osmatranje i sa koga bi mogao otkriti pripreme napada pre no što ovaj otpočne. Takav objekat treba zauzeti pre početka napada. Objekat za noćni tenkovski napad ne bi trebalo da bude udaljen preko 2 km, a po svome obliku mora biti izrazit. Ako je objekat na većem udaljenju, rizikuje se skretanje sa pravca, kao i da objekat bude zahvaćen samo delom snaga napadača.

3) Neprekidno vršenje pritiska na neprijatelja radi održanja tempa napada, kako bi se sprečila reorganizacija neprijatelja ili preuzimanje inicijative s njegove strane. — Uspešnim noćnim napadom neprijatelj se može sprečiti da ponovo organizuje odbranu koju bi po danu bilo teško probiti. Preotetu inicijativu od neprijatelja treba zadržati makar i po cenu danaćih dejstava.

4) Postizanje iznenađenja i psihološke nadmoći. — Borbeni postupci nikada ne smeju postati jednolični. Posle nekoliko dnevnih tenkovskih akcija, jedan noćni tenkovski napad izvršen pod povoljnim uslovima može postići iznenađenje i psihološki poražavajuće uticati na neprijatelja.

5) Uništenje neprijatelja. — To je, uostalom, cilj svih borbenih dejstava.

Prirodno, za upotrebu tenkova noću, kaže dalje pisac, treba da postoje izvesni povoljni uslovi kao:

1) Postojanje tačno određenog ograničenog objekta čije je osvajanje u saglasnosti sa primljenim zadatkom. — Ovakvi objekti su, naprimer, visovi, brežuljci,

³⁾ Nemačka protivofanziva u Ardenima, decembra 1944.

raskrsnice puteva, manja sela, grupe drveća itd. Izabrani objekat treba da je uočljiv i ne suviše udaljen od polaznog položaja za napad, kako bi se lako mogao održati pravac kretanja i kako bi bila obezbeđena podrška još ranije raspoređenih automatskih oruđa, minobacača i artiljerije.

2) Povoljno zemljište za kretanje tenkova, sa dobrim putevima i lako uočljivim pravcem napada (nastupanja) do objekta. — Teren od polaznog položaja za napad do objekta treba da bude lako prolazan za tenkove. Biće utoliko bolje, ako postoje odgovarajući putevi ili kolonski putevi koji bi tenkove mogli da izvedu ka određenom objektu.

3) Neprijatelj je toliko dezorganizovan, da se ne može sa uspehom odupreti. — U ovakvim slučajevima neprijatelju se ne sme dati predaha, već dnevni napad treba odmah nastaviti noćnim napadom.

No, ovo ne znači da se noćni napadi tenkovima ne mogu sa uspehom preduzimati i protiv dobro organizovanog neprijatelja. Kao primer za to može poslužiti noćni napad oklopnim snagama koji su izveli Britanci i Kanadani u avgustu 1944 godine protiv vrlo jakih položaja Nemaca južno od Kana (operacija »Toutelajz«).

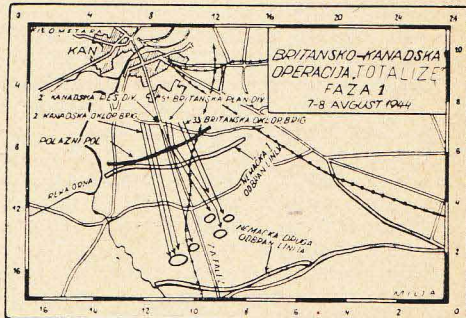
4) Postojanje potrebnog perioda vidnog vremena, za izvršenje izvidanja i izvođenja detaljnih priprema od strane svih delova napadnog poretka. — Svim starešinama zaključno sa komandirima tenkova i pešadiskih odeljenja treba omogućiti da se ličnim izvidanjem za videla upoznaju sa zemljištem u zoni pretstojećeg noćnog napada. Poželjno je da se ova mogućnost pruži i svim članovima tenkovskih posada. Naravno, veliku pažnju treba posvetiti organizaciji sadejstva između tenkova i pešadije. Posle osvajanja određenog objekta pešadija obezbeđuje tenkove.

5) Mogućnost jedinica za podršku da tenkovima pruže vatrenu podršku. — Iako artiljerijska priprema u noćnom napadu nije bitna, ipak je pred početak noćnog tenkovskog napada treba vršiti, jer je postizanje iznenađenja prikradanjem skoro nemoguće. Uostalom, i da vatrena podrška pred početak i u toku napada nije potrebna, ipak vatrena sredstva moraju biti spremna da intervenišu posle osvajanja objekta, u cilju odbijanja protivnapada branioca.

Međutim, uspešan noćni napad tenkovima, nastavlja pisac, moguć je iako ne postoje za to naročito povoljni uslovi. Kao istoriski dokaz tome može da posluži operacija »Totalize«. (Vidi skicu).

Ovu operaciju planirao je 2. kanadski korpus 1. kanadske armije koja je bila u sastavu 21. britanske grupe armija. Ova akcija odigrala se u početku avgusta 1944, u Zapadnoj Francuskoj, na prostoru između Kana i Faleza. Plan operacije je po svojoj osnovnoj zamisli bio vrlo originalan i smeo. Operaciji je bio cilj probijanje odbrane Nemaca južno od Kana, a zatim proširenje ovog uspeha do Faleza. Nadiranje 2. korpusa imalo je da bude sastavni deo severnih klešta — u okviru opkoljavajućeg manevra Saveznika, koji je krajem meseca avgusta doveo do stvaranja džepa kod Faleza.

Nemci su držali vrlo jake položaje u rejonu Kana. Britanski napadi koji su bili izvršeni u samom početku avgusta, imali su zbog upornog otpora Nemaca samo neznatnog uspeha prema jugu. Nemci su držali jaku odbranbenu liniju oko 4 — 5 km

južno od Kana, koja je zatvarala autostradu Kan—Falez. Bokovi ove linije bili su obezbeđeni rekom Ornom i rekom Div, kao i jako utvrđenim selima. Iza ove prve odbranbene linije, koja je bila solidno organizovana po dubini, nalazila se na udaljenju 8—12 km još jedna linija.

Prva nemačka linija bila je organizovana u vidu jakih otpornih tačaka koje su dominirale blagim padinama okolnog terena. Ove položaje držali su delovi 12 SS tenkovske divizije, 89 pešadiska i 272 pešadiska divizija. Za izvođenje odbrane. Nemci su, pored ostalog, imali na raspoloženju i oko 90 PA topova kalibra 88 mm

(u ulozi PT oruđa), oko 60 tenkova (od kojih neki ukopani), veliki broj topova srednjeg kalibra, minobacača, mitraljeza i nekoliko samohodnih topova. Ova koncentrisana snaga vatrenih sredstava činila je nemačku odbranu vrlo jakom.

U korpusu se sa pripremama za napad otpočelo 1 avgusta, dok su pismene instrukcije potčinjenim divizionima izdate 2 avgusta. Početak napada bio je određen za 7 avgust u 23.30 časova. Divizije su imale dovoljno vremena da izvrše potrebna izviđanja i sve ostale pripreme, pa čak i za prethodne vežbe sa jedinicama na sličnom terenu.

Glavne karakteristike plana napada bile su:

- 1) Napad ima da bude izvršen noću;
- 2) napad će biti koordiniran sa zaprečnim gađanjem artiljerije i snažnim bombardovanjem iz vazduha jače branjenih prostorija na bokovima zone proboja i 3) pešadija će se preko otvorene ravnice voziti u oklopljenim vozilima jednovremeno sa tenkovima, po mraku, obilazeći sva mesta otpora — sve do pristizanja u blizinu određenih napadnih objekata. Delovi branioca koji budu pređeni biće u svanuće uništeni odnosno zarobljeni od strane pešadiskih jedinica koje će nastupati pešice.

Napad je izvršen pravcem paralelnim sa autostradom Kan — Falez. Napadna grupa zapadno od autostrade bila je sastavljena od 2. kanadske pešadiske divizije i 2. kanadske oklopne brigade, a ona istočno od autostrade od 51. britanske planinske divizije i 33. britanske oklopne brigade. Pešadija obeju divizija vozila se u oklopljenim poluguseničarima, u srednjim tenkovima bez kupola i u karoserijama samohodnih haubica 105 mm, sa kojih su prethodno demontirana oruđa.

Trupe određene za napad nastupale su u 8 kolona. U svakoj koloni kretala su se po 4 vozila uporedo po čitavoj njenoj dubini, sa rastojanjem od 1 m između vozila i otstojanjem od 2 — 3 m (red od reda vozila). Svaka kolona bila je sastavljena prosečno od po 200 oklopnih vozila i 1.900 ljudi. Poredak kolona se u neznatnoj meri razlikovao, ali za njegovo razumevanje dovoljno je izneti sledeći tipičan marševski poredak: prvo, tenkovi sa sredstvima za upravljanje (održavanje pravca), zatim tenkovi-čistači mina, posle toga pioniri u oklopljenim vozilima i na kraju tenkovske i pešadiske jedinice.

Sredstva za održavanje pravca kretanja obuhvatala su radarske uređaje, topove tipa *Bofor* sa municijom za osvetljavanje, reflektore za stvaranje veštačke mesečine i magnetske kompase.

Napad je otpočeo, kao što je već rečeno, 7 avgusta u 23.30 časova. Objekti napada bili su udaljeni oko 6 km od položajnih položaja za napad. 8 avgusta u 6.00 časova sve jedinice koje su učestvovala u noćnom napadu bile su raspoređene i ukopane na osvojenim određenim zemljišnim objektima.

Opisana je samo prva faza ove operacije, jer docnija dnevna dejstva ne spadaju u domen ovog članka.

Ovaj noćni napad je dokazao da se i protiv jake odbrane upotrebom oklopnih jedinica noću mogu postići uspešni rezultati. Gubici kanadske grupacije nisu poznati, dok je britanska grupacija izgubila svega 250 ljudi i nekoliko tenkova. Gubici danju bili bi mnogo veći.

Na kraju pisac daje sledeći zaključak: tenkovi mogu izvoditi noćne napade. Glavni uslovi za to jesu: intenzivna vežbanja u cilju sticanja poverenja u sebe i ostvarenja visokog stepena obučenosti za noćna dejstva; zatim, detaljna izviđanja, brižljiva priprema, spretnost u komandovanju i održavanju pravca, a sve to kombinovano sa iznenađenjem i odlučnošću u izvršenju i korišćenjem povoljnog zemljišta radi zauzimanja ograničenog objekta.

*

Opšti princip za upotrebu oklopnih jedinica noću, koje navodi pisac, ne pretstavljaju nikakvu novinu. Karakterističan je jedino način upotrebe oklopnih jedinica (u pravom smislu te reči) u prvoj fazi napada operacije *Totalize*. Nažalost, tu nedostaje ono što bi bilo najinteresantnije, tj. opis toka napada. Naše je mišljenje da uspeh u ovom napadu, i pored velike nadmoći napadača, u *ovakvom* borbenom poretku treba pripisati stvorenom iznenađenju, delimičnoj demoralisanosti Nemačaca, velikoj nadmoći napadača u vazduhu, nedovoljnom ili nepravilnom sistemu za prečavanje, nedostatku sredstava za osvetljavanje, nedovoljno dubokoj odbrani, širokim međuprostorima i krajnjoj neaktivnosti nemačke artiljerije, PT od-

brane i oklopnih snaga. O tome svedoče i neverovatno mali gubici britanske napadne grupacije.

Da Nemci pored sve svoje slabosti nisu bili izgubili prisustvo duha, već da su na ove neshvatljivo guste i zbijene kolone izvršili napad iz vazduha (što je noću i pored opšte nadmoći napadača u vazduhu moguće), zatim, da su nepokrivena oklopna vozila izložili artiljeriskoj i minobacačkoj vatri, da su upotrebili zrna ili druga sredstva za zadimljavanje i najzad, da

su pravilno iskoristili svoje PT i oklopne rezerve i POZ-ove, a pešadija svoje ručno PT naoružanje, rezultati ovog napada izgledali bi drukčije — u najmanju ruku u odnosu na napadačeve gubitke. Zato, po našem mišljenju, ovakav napadni poredak pre može biti izuzetak nego pravilo, mada u ratu, kao što to i gornji primer dokazuje, u konkretnoj situaciji dolazi i do primene postupaka koji se kose sa postojećim taktičkim načelima.

St. P.

F. M. f. Zenger u. Eterlin: OKLOPNA BORBENA GRUPA

U članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac razmatra: proces stvaranja i razvoja oklopne borbene grupe u toku Drugog svet-skog rata i posle njega, prednosti grupne formacije nad pukovskom i osnovne organizacione probleme koji postoje u okviru oklopne borbene grupe. Svoja zapažanja i zaključke pisac bazira, uglavnom, na nemačkim iskustvima iz Drugog svet-skog rata i sadašnjoj formaciji oklopnih jedinica Severoatlantskog pakta.

Karakteristika formacije oklopnih divizija sa kojom se ušlo u Drugi svetski rat bila je kod većine država, prema piščevom mišljenju, u tome što su divizije imale jednorodne pukove — tenkovski puk, puk motorizovane pešadije, artiljeriski puk. Međutim, ratna praksa je brzo pokazala da su se, obzirom na karakter borbe oklopnih jedinica, morale stvarati *taktičke grupe* sastavljene od tenkova, oklopne (motorizovane) pešadije i artiljerije i da se, radi sastavljanja takvih grupa, morao cepati formacioni sastav pukova. Tako je došlo do stvaranja *oklopne borbene grupe* čija je jačina približno odgovarala jačini puka, ali čiji je sastav bio znatno posredniji za vođenje borbe.

Sastav oklopne borbene grupe, u okviru nemačke oklopne divizije, bio je prosečno ovakav: štab grupe (štab tenkovskog puka ili štab puka oklopne pešadije), sa štabnom četom i pripadajućim pukovskim delovima, tenkovski bataljon, bataljon oklopne pešadije i divizion samohodne artiljerije.

Oklopna divizija SAD bila je u početku rata takođe sastavljena od jednorodnih

pukova. Međutim, posle prvih ratnih iskustava brzo je izvršena temeljita reorganizacija, pukovi su ukinuti, bataljoni su postali samostalni i formirani su štabovi borbenih grupa. Tako je *oklopna divizija tipa 1943 g.* bila sastavljena od 3 tenkovska bataljona, 3 bataljona oklopne pešadije, 3 artiljeriska divizona, 2 štaba borbenih grupa (Combat Command A i B) i odgovarajućih jedinica drugih rodova vojske. Time je bilo omogućeno stvaranje takvih oklopnih borbenih grupa kakve su odgovarale konkretnoj situaciji, a da se pritom formacioni sastav nije cepao (jer pukovske formacije više nije bilo).

Za Sovjetsku armiju, po mišljenju pisca, karakteristično je da je u rat stupila sa mehanizovanim brigadama i da su se tenkovske divizije pojavile tek pri kraju rata. Mehanizovana brigada odgovarala je, po sastavu, oklopnoj borbenoj grupi s tim što su tenkovi u odnosu na pešadiju bili jače zastupljeni (tri tenkovska bataljona i jedan bataljon motorizovane pešadije).

Za posleratni period karakteristična je formacija *američke oklopne divizije* koja je usvojena i kod ostalih članica Severoatlantskog pakta. Ova divizija ima u svom sastavu 4 tenkovska bataljona, 4 bataljona oklopne pešadije, 3 laka i 1 srednji artiljeriski divizion, PA divizion, izviđački bataljon, pionirski bataljon i ostale odgovarajuće jedinice. Kao rukovodeći organi stoje na raspoloženju divizije tri štaba borbenih grupa (Combat Command A, B i Res.). *Mehanizovana divizija* ima 3 tenkovska bataljona, 6 bataljona motorizovane pešadije i ostale odgovarajuće jedinice, a kao rukovodeće organe takođe 3 štaba borbenih grupa.

¹⁾ Die gepanzerte Kampfgruppe, von F. M. von Senger und Etterlin, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, maj 1953.

Oklopna borbena grupa, prema mišljenju pisca, ima u odnosu na pukovsku formaciju ove prednosti:

a) Komandant borbene grupe u stanju je, s obzirom na sastav štaba grupe i sredstva kojima raspolaže, da u potpunosti rukovodi jedinicama svih rodova vojske koje mu budu potčinjene, i to ne samo jedinicama koje su u organskom sastavu oklopne divizije, već i sredstvima koja bi diviziji bila dodeljena kao ojačanje, na primer, borbenom: avijacijom.

b) Sastav oklopne borbene grupe je elastičan i zbog toga što se teško naoružanje, koje je ranije bilo u sastavu pukovskih jedinica, sada nalazi u sastavu bataljona, tj. bataljoni su osposobljeni za samostalno dejstvo; pritom se, pod pojmom »pukovskih jedinica«, podrazumevaju one jedinice puka koje su bile van sastava bataljona i koje su se, prema situaciji, pridavale bataljonima. Ipak, to teško naoružanje koje je bilo u pukovskim jedinicama, a sada je u bataljonima, može da bude objedinjeno, u slučaju potrebe, pod jedinstvenim rukovodstvom štaba grupe. Za rukovođenje ovako objedinjenim teškim naoružanjem predviđa se odgovarajući organ u štabu grupe.

c) Štab oklopne borbene grupe nije snabdevački organ i njemu nisu potčinjene nikakve snabdevačke službe, izuzev snabdevanja za štabnu četu. Snabdevačke službe su koncentrisane po bataljonima i njima ravnim jedinicama, u okviru bataljonskih snabdevačkih četa koje se popunjavaju neposredno kod snabdevačkih organa divizije. Uticaj štaba borbene grupe na tok snabdevanja potreban je, načelno, samo u naročitim slučajevima, tj. ako dođe do oskudice u izvesnim sredstvima, ili ako je za specijalne taktičke ciljeve potrebno, pored redovnog snabdevanja, još i dopunsko. Nezavisno od ovih naročitih slučajeva, može komanda borbene grupe, na osnovu taktičkih razloga, regulisati izvesne potrebne detalje pri snabdevanju, kao, naprimer: vreme i mesto snabdevanja, dislociranje snabdevačkih jedinica, maršrute dotura i evakuacije. U cilju rešavanja navedenih pitanja postoji u štabu grupe, kao savetodavni organ, pomoćnik komandanta za snabdevanje.

d) Mnogobrojni unutrašnji zadaci u pogledu trupne službe i snabdevanja, koji su ranije pripadali puku, sada su preneti većim delom na diviziju, a manjim na bataljone. Time je štab oklopne borbene grupe bitno rasterećen i može se

koncentrisati na svoje specifične zadatke.

U sastavu borbene grupe ne postoje, osim štabne čete, one jedinice koje su u pukovskoj formaciji bile van sastava bataljona; te jedinice su sada, uglavnom, u sastavu bataljona. Ta činjenica izaziva izvesne probleme i o njima pisac iznosi sledeće:

a) U nemačkom puku oklopne pešadije postojala je četa teških oruđa sa vertikalnom putanjom kalibra 150 mm. Ova četa je bila redovno na raspoloženju komandanta puka i izvršavala posebne zadatke, naročito u interesu pešadije. Borbene grupe oklopnih divizija NATO-a (Severoatlantski pakt) nemaju sličnu jedinicu i komandanti tih grupa mogu za izvršenje takvih zadataka angažovati samo deo artiljerije s tim što to remeti povezani vatreni sistem art. divizion. Efikasnost vatre te čete teških oruđa može se postići upotrebom borbene avijacije, jer dejstvo bombi srednje težine ne zaostaje za dejstvom granate iz navedenih oruđa, samo je potrebno da komandant borbene grupe ima borbenu avijaciju na raspoloženju. Za rukovođenje dejstvom te avijacije postoji u štabu grupe avijacijski oficir za vezu.

b) U izvesnim taktičkim situacijama biće potrebno da se teška oruđa sa vertikalnom putanjom koja se nalaze u sastavu bataljona privremeno objedine. Za jedinstvenu upravu vatrom tih oruđa predviđa se u štabu borbene grupe oficir za upravu vatrom oruđa sa vertikalnom putanjom; taj oficir raspolaže potrebnim organima za osmatranje i upravu vatrom i savetnik je komandanta grupe u pogledu plana vatre tih oruđa. Slično tome postojace i situacije kada treba i vatru sredstava za PAO koja se nalaze u bataljonima, objediniti pod jedinstvenim rukovodstvom grupe; zato je u štabu grupe predviđen oficir za rukovođenje protivavionskom odbranom i on raspolaže potrebnim organima za osmatranje i upravu vatrom PA oruđa.

c) Trupni pioniri su u sastavu bataljona. Pošto je težište rada pionira u bataljonima, borbena grupa ne mora imati posebnu pionirsku jedinicu ili odgovarajući rukovodeći organ.

d) Izviđanje je jedno od osnovnih sredstava rukovođenja i svaki starešina mora imati i odgovarajuće izviđačke organe koji su mu neposredno potčinjeni. Borbena grupa treba da raspolaže izviđačkom jedinicom od najmanje šest oklopnih izvi-

dačkih odeljenja (patrola) obzirom na čest slučaj široko postavljenih taktičkih zadataka. U pogledu formacije celishodno je da oklopni izviđački vod, vod za vezu i zaštitni streljački vod, budu u štabnoj četi oklopne borbene grupe. Komandir štabne čete, ili komandir oklopnog izviđačkog voda, vrši dužnost oficira za rukovođenje izviđanjem, priprema sredstva izviđanja i, prema komandantovim uputstvima, reguliše njihovu upotrebu; osim toga, on koristi rezultate izviđanja i drugih organa i saraduje sa njima.

Na kraju, pisac ističe nekoliko osnovnih crta u sistemu oklopnih borbenih grupa: organizaciona elastičnost ostvarena je u velikom stepenu; usavršavanje radiotehnike omogućilo je da se promene u pogledu potčinjenosti izvrše jednostavnim naređenjima preko radija; borbenoj grupi koja je pošla u napad sa nekoliko tenkovskih bataljona, mogu se u toku borbe pridati

bataljoni oklopne pešadije; u daljem toku napada može biti formirano nekoliko borbenih grupa u prvoj liniji radi iskorišćavanja i razvijanja uspeha u borbama koje se raščlanjuju, da bi se, možda, u dubini odbrane, na rešavajućem mestu, te grupe opet sjedinile radi sasređenog dejstva; sistem borbenih grupa zahteva obimnu obuku rukovodećih organa i tehnički visoko specijalizovan aparat.

*

Pisac je u ovom članku, sažeto i pregledno, izneo neka osnovna pitanja iz procesa razvoja oklopnih borbenih grupa i njihovog današnjeg stanja, i to pretežno u organizacionom pogledu, a manje u taktičkom. Izvesna gledišta piščeva svakako su za diskusiju, naprimer, gledište da borbena grupa ne može imati pionirsku jedinicu pod svojom komandom, itd.

M. J.

Pukovnik Bertej: MASA

Suprotno izvesnim gledištima da napreći u pogledu usavršavanja naoružanja i ratne tehnike uopšte omogućavaju smanjenje brojnog stanja jedinica i masovnosti armija, pisac u ovom članku¹⁾ zastupa i izlaže gledište o potrebi te masovnosti i u savremenim uslovima. On to svoje gledište obrazlaže kroz analizu pitanja: odnosa između materijalnih sredstava savremene armije i potrebnog ljudstva za rukovanje i opsluživanje tih sredstava; potrebe za većom vatrenom moći i većim mogućnostima za izvođenje manevra; povećane potrebe u ljudstvu, odnosno jedinicama, za izvršenje raznih zadataka u pozadini fronta i najзад, potrebe za većim brojem dopunskih jedinica za konstantnu i redovnu popunu gubitaka jedinica na frontu, u cilju stalnog održavanja njihovih borbenih mogućnosti na dostojnoj visini.

*

Snaga armije, po mišljenju pisca, oduvek je bila izražena njihovom *masom*, sastavljenom od boraca i oružja koje su oni upotrebljavali u borbi. U doba hladnog oružja ova masa je bila izražena brojem boraca, a u doba vatrene oružja sa ogr-

ničenim brojem kolektivnog oružja (topova) — brojem boraca i kolektivnog oružja (topova).

I u savremenim uslovima *masa* je ostala faktor uspeha i ona, matematički rečeno, pretstavlja proizvod harmoničnog odnosa boračkog sastava i materijala — naoružanja. Samo, s obzirom na činjenicu da je vatrene snaga jedinica skoro isključivo izražena brojnim i raznovrsnim kolektivnim oružjem koje je teško rekapitulirati i upoređivati, snaga jedne armije se ceni prema broju velikih (združenih) jedinica — divizija — raznih tipova: pešadiskih, oklopnih i dr.

Sve veći napredak tehnike i razvoj naoružanja u pogledu povećanja vatrene moći, pokretljivosti, brzine izvođenja inženjerskih radova i usavršavanja opreme za život i rad u ratnim uslovima, dovode do toga da se često gubi iz vida stvarni odnos između materijala i efekтива (ljudstva) koji ova dva faktora sjedinjuje u jednu harmoničnu celinu. Zbog toga se i dolazi do pogrešnih zaključaka da napredak tehnike i industrije treba da omogućući, odnosno da omogućava, smanjenje efekтива (ljudstva) pomoću povećanja naoružanja i drugih tehničkih oruđa.

Istina je, kaže pisac, da usavršavanje naoružanja u izvesnoj meri smanjuje broj ljudi neposredno angažovanih na vatrenoj

¹⁾ La masse, par le colonel Berteil, *Revue de Défense nationale*, mart 1953.

liniji, ali se zato povećao njihov broj duž lanca za izradu i opsluživanje naoružanja. Jer, ukoliko je materijal složeniji i obilniji, potrebno je više ljudi za njegovu izradu i održavanje. Zbog toga ni u savremenim uslovima ne može biti govora o smanjenju efektivna, već samo o njihovoj drugačijoj raspodeli, počev od vatrene linije pa do mesta proizvodnje.

Potreba za većim efektivima nije samo rezultat povećanog učešća naroda u proizvodnji ratnog materijala, već i povećanih potreba na samom frontu i u njegovoj pozadini. Održavanje i obezbeđenje komunikacionih linija, služba snabdevanja i transportna služba, u znatnoj meri gutaju efektivne. Od 150 divizija sa kojima je napao SSSR, Hitler je uspeo da za odlučujuću bitku za Moskvu prikupi svega 36 jako oslabljenih divizija, te je zbog toga i pretrpeo neuspeh. Potreba za većim brojem trupa dolazi do punog izražaja naročito pri izvođenju operacija na većim daljinama, pri čemu jačina trupa treba da bude u skladu sa dubinom ciljeva odnosno postavljanim zadacima. Stoga su i propali svi dosadašnji pokušaji da se Rusija pobedi na svojoj teritoriji, pošto je prostor, koji je trebalo savladati da bi se ovladalo njenim životnim centrima, bio suviše velik za raspoložive efektivne napadača sa Zapada.

Kao što je pisac napred izneo, pitanje mase nije samo pitanje efektivna (ljudstva), već i naoružanja i druge tehnike sa kojom to ljudstvo rukuje. Prema tome, suština pitanja leži u uspostavljanju i održanju prave i stalne ravnoteže između efektivna jedinica, materijala koji oni mogu opsluživati, vatrene snage koju mogu razviti, minimalnog prostora na kome se mogu rasporediti (gustine rasporeda), pa, prema tome, i zadataka koji im se mogu poveriti. Ova ravnoteža, stalna za jedan određeni period usavršavanja naoružanja, predstavlja u isto vreme normu upotrebe pojedinih jedinica, s obzirom na njihove mogućnosti.

Što se tiče materijala, naglašava pisac, treba imati na umu da u svakom periodu razvoja naoružanja postoji tačka zasićenosti koja se pri dotiranju jedinica materijalom — naoružanjem ne sme preći a ni podbaciti. Ako naoružanje bude ispod ove tačke, jedinice će biti slabo naoružane i opremljene i njihova snaga neće biti uravnotežena sa snagom neprijatelja. Zbog toga će one biti izložene većim gubicima

i imaće slabije izgleda na uspeh, čak i u slučaju njihove veće brojnosti, kao što to pokazuju porazi Poljske armije 1939, Francuske 1940, Sovjetske 1941 i Severokorejske i Kineske armije u Korejskom ratu. 1941 Sovjeti su uspeali da uspostave izvrsnu ravnotežu i to po cenu znatnih gubitaka, tek koncem novembra; ona je došla kao rezultat trošenja nemačke mase u nizu bitki, kao i zbog velike dubine ratišta i uvođenja u borbu savremenijeg naoružanja (jurišnih aviona i tenkova T-34). Stoga, kada se ne raspolaze sa dovoljno naoružanja i opreme za popunu svih raspoloživih efektivna, celishodnije je formirati manji broj dobro naoružanih i opremljenih jedinica koje će imati veći borbeni efekat, nego veći broj slabo naoružanih sa manjim borbenim efektom.

Pisac smatra da naoružanje i opremljenost jedinica preko odgovarajuće tačke zasićenosti čini ove teškim i nepokretnim, smanjuje im manevarsku sposobnost i dovodi do nepotpunog iskorišćenja oružja i tehnike. Takav je slučaj bio kod američkih divizija u početku rata u Koreji. Zbog toga u ovom slučaju treba povećati korišćenje raspoloživih ljudskih efektivna, da bi se izvori industrije u potpunosti iskorištili.

Pritisak mase na neprijatelja izražava se vatrenom moći i mogućnošću izvođenja manevra. Povećanje manevarskih mogućnosti postiže se povećavanjem broja velikih (združenih) jedinica, a povećanje vatrene moći — povećavanjem gustine (broja) vatrene sredstava, ili njihovim usavršavanjem. Povećavanje gustine vatrene sredstava, kako individualnih tako i kolektivnih, povećava gustinu rasporeda trupa i broj ljudi u borbenoj zoni, pa, prema tome, i gubitke u ljudstvu. Zbog toga je za povećanje vatrene moći efikasnija primena moćnijih oružja — artiljerije i avijacije — koje dejstvuju iz daljine i koje povećavanjem zone rasporeda po dubini smanjuju gustinu rasporeda trupa.

Što se tiče prostora, odnosno gustine rasporeda, iskustva sa Zapadnog fronta 1944/45 pokazuju da je dozvoljena gustina rasporeda pešadije u prvom ešelonu u odbrani iznosila približno po 1 čovek na 200 kvadratnih metara, odnosno za vod jačine 40—45 ljudi, krug poluprečnika od 50 metara. U napadu, gde se smatra da je neprijateljska vatra velikim delom neutralisana, gustina rasporeda može se povećati za 50%, a katkada i više.

Verovatno je da će stalno povećavanje vatrene moći usled usavršavanja naoružanja, a naročito zbog upotrebe nuklearnih projektila, zahtevati novo smanjenje gustine rasporeda jedinica.

Puna efikasnost mase, po mišljenju pisca, obezbeđena je usklađenim odnosom ljudstva i materijala u jedinicama svih stepena, prilagođenim predviđenim zadacima tih jedinica. U vezi sa pitanjem osposobljavanja jedinica za izvršavanje predviđenih borbenih zadataka, naročito u uslovima ograničene nadmoćnosti u sredstvima, postavlja se i problem broja i jačine jedinica. On se sastoji u ovome: da li je bolje imati više jedinica slabijeg sastava, ili manji broj jačih i dobro opremljenih jedinica.

Pisac je mišljenja da niže jedinice (odeljenja, vodovi, čete i bataljoni) treba da budu jake i to obrazlaže sledećim argumentima: u savremenoj borbi ove se jedinice bore relativno izolovane i odvojene od suseda — često i većim međuprostorima manje ili više tučenim vatrom ili samo osmatranim — zbog čega su prinuđene da same savladaju trenutne taktičke krize, da manevruju radi obezbeđenja svojih bokova i pozadine i da izvesno vreme istraju u borbi bez popune gubitaka. Sve ovo iziskuje da ove jedinice budu jačeg sastava i da raspolažu sa više neposredno potčinjenih jedinica za izvođenje manevra (najmanje 4 do 5). Savremena sredstva za komandovanje (radio) dozvoljavaju ovo povećanje i omogućuju rastresitiji raspored u cilju smanjenja gubitaka.

Ovu svoju tezu pisac potkrepljuje i činjenicom da sve veće učešće avijacije u podršci i dejstvu protiv trupa na zemlji može onemogućiti svaki pokret trupa po danu — u neposrednoj pozadini fronta i na taj način sprečiti ili usporiti pristizanje pojačanja ili angažovanje rezervi.

U pogledu jačine i sastava većih jedinica, pisac smatra da prva velika jedinica treba da bude *Combat Team* (taktička združena jedinica), sastava 4—5 pešadiskih bataljona sa jedinicama rodova za podršku, tenkovima i artiljerijom. Ukupno brojno stanje ove osnovne združene taktičke jedinice iznosilo bi oko 12—13.000 ljudi. Na taj način bi se zadovoljila neosporna potreba, potvrđena iskustvima iz prošlog rata i rata u Koreji, za decentralizacijom združivanja rodova vojske i za

postojanjem pojedinačnih jakih masa, sposobnih za izolovanu i upornu borbu.

Za održavanje jačine mase važan problem predstavlja pothranjivanje te mase ljudstvom i materijalom u toku borbenih dejstava, u cilju održavanja pune borbene sposobnosti jedinica koje sačinjavaju tu masu. Ovo pothranjivanje može imati karakter *kolektivnog* ili *individualnog* popunjavanja jedinica.

Kolektivno popunjavanje sastoji se u jednovremenom obnavljanju čitavih jedinica, koje se u tu svrhu izvlače iz borbe i odvođe u pozadinu. Ovakav način popunjavanja primenili su u prošlom ratu Nemci i Sovjeti na taj način što su velike (združene) jedinice (divizije) ostavljali u borbi bez ikakvih pojačanja, sve dok se njihovi efektivni usled gubitaka ne bi sveli na minimum. Posle toga su ih smenjivali i odvodili u pozadinu, gde su ih iznova formirali i obnavljali. Ovakav način popunjavanja, odnosno pothranjivanja jedinica, ima više negativnih strana. Zbog dužeg ostajanja u borbi, bez popune, jedinice se stalno smanjuju i gube svoju udarnu i vatrenu snagu, usled čega često u okviru većih jedinica dolazi do preformiranja i spajanja onih manjih, što sve negativno utiče na čvrstinu i moral trupa. Nemačke divizije, koje su bile spale na po 5.000 boraca, nisu se uspešno mogle suprotstaviti savezničkim divizijama od po 16.000 boraca. Osim toga, zbog masovnog popunjavanja jedinica novim ljudstvom koje nije učestvovalo u borbi, ili sa manjim borbenim iskustvom, znatno se smanjuje borbeni kvalitet jedinica i nesrazmerno se povećavaju gubici u ljudstvu.

»Individualno« popunjavanje sastoji se u stalnom pritanju popune — zamene iz depoa za popunu ili nastavnih centara, u jedinice na frontu, tako da se one stalno nalaze u punom sastavu. Ovakav način popunjavanja jedinica na frontu primenili su u prošlom ratu Amerikanci i isti se pokazao kao potpuno pozitivan. Stalnim prilivom popune i zamene u jedinicama i održavanjem njihovog punog brojnog stanja, održavaju se na visini i borbene mogućnosti jedinica i omogućuje im se duži ostanak u borbi. Postepenim pridolaskom manjih grupa ljudstva koje nije učestvovalo u borbi, ovo ljudstvo se brže stapa sa masom iskusnih boraca, te njegov priliv ne slabi borbeni kvalitet jedinica i ne povećava gubitke koji inače kod novih i neiskusnih jedinica mogu biti izuzetno veliki. Osim toga, održavanjem

divizija u stalnom punom sastavu, održava se na istoj visini i *ofanzivna snaga armije*, a dužim, odnosno stalnim ostajanjem istih divizija u sastavu jedne armije, u znatnoj se meri uprošćavaju razni taktički i logistički problemi.

U okviru problema popune jedinica i dalje dominira problem popune pešadije, koja i u savremenim uslovima trpi najveće gubitke u borbi¹⁾. Zbog toga je, po mišljenju pisca, potrebno da ljudstvo svih rodova i službi za vreme aktivne službe u kadru prođe kroz pešadisku obuku (kao što je to slučaj kod Američke armije), kako bi se na slučaj potrebe moglo upotrebiti za popunu pešadiskih jedinica. Tako isto je potrebno predvideti i razmenu ljudstva između rodova i službi.

Jednovremeno sa potpunom jedinica ljudstvom, potrebno je organizovati i popunu materijalom. Amerikanci su ovo pitanje u prošlom ratu rešavali na sličan način kao i pitanje popune ljudstvom — povremenim i stalnim popunjavanjem jedinica materijalom, prema proračunima na osnovu iskustava iz ranijih operacija i prema posebnim potrebama pojedinih jedinica.

Ovakav način popune američkih jedinica, prema izjavi generala Maršala, bio je uslovljen udaljenošću ratišta od centara za regrutovanje ljudstva i proizvodnju materijala, ali se njegova primena, zbog mnogih prednosti, nameće i u slučaju izvođenja operacija na bližim ratištima.

Međutim, sama masa, ističe pisac, izražena brojem ljudi i oružja, iako predstavlja solidan, opipljiv i izmerljiv elemenat na kome mogu bazirati izvesni proračuni, predviđanja, upoređivanja snaga i planiranje operacija, ipak ne predstavlja jedini elemenat vrednosti jedne armije. Za ocenu ove vrednosti, pored elementa

— faktora — mase, treba uzeti u obzir i druge elemente — faktore: duhovnu i moralnu snagu, veštinu komandovanja (spособnost komandnog kadra), obučenosť i izvežbanosť trupa, koji mogu biti i važniji od nadmoćnosťi mase. Naročito značajne faktore vrednosťi jedne armije predstavljaju njene *duhovne i moralne snage* koje oživljuju masu i daju joj kolektivnu dušu, bez čega bi ta masa predstavljala običnu gomilu i mrtvu stvar, nemoćnu da izvojuje pobeđu.

Za razliku od faktora mase, ovi drugi faktori vrednosťi jedne armije teže su opipljivi i izmerljivi, zbog čega je u mirnodopskim uslovima njihovo upoređenje, u odnosu na verovatnog neprijatelja, teže. Njihova prava vrednosť dolazi do izražaja tek kada otpočnu operacije.

*

Iz iznetih razmatranja, posebnu pažnju, po našem mišljenju, zaslužuju razmatranja problema jačine i opremljenosťi jedinica, kao i problema pothranjivanja u cilju obezbeđenja potrebnog borbenog efekta jedinica.

Jači sastav nižih jedinica — tih neposrednih nosilaca borbe, obezbeđuje im veću samostalnosť, žilavosť i upornosť u borbi i čini ih manje zavisnim od intervencije rezervi viših jedinica, koja u uslovima savremenog razvoja taktičke avijacije predstavlja ozbiljan problem. S druge strane, formiranjem združenih taktičkih jedinica manjeg sastava, stvara se mogućnosť za povećanje broja ovih jedinica u sastavu velikih jedinica (korpora — armija) i na taj način povećavaju se manevarske mogućnosťi tih jedinica.

Što se tiče sistema pothranjivanja, odnosno popunjavanja jedinica, sistem individualnog i konstantnog popunjavanja u svakom slučaju ima prednosť, pošto isti omogućuje jedinicama da istraju u borbi bez smene, što je od naročito značaja u uslovima širokih frontova i ograničenog broja združenih jedinica.

Š. H.

¹⁾ U prošlom ratu od ukupnih američkih gubitaka 70% otpada na pešadiju, iako je ona sačinjavala svega 20% od ukupnih prekomorskih snaga.